

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПРИНЦИПИ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Долинська М. С.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри господарсько-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ
м. Львів, Україна*

Як в інших державах, так і в Україні, розвиток нотаріальної діяльності базується на певних засадах – принципах.

У країнах з латинською моделлю нотаріату, вищевказані організаційно-правові засади базуються на фундаментальних принципах системи латинського нотаріату.

Це також стосується, хоча й не повною мірою, нотаріальної діяльності в Україні.

Організаційно-правові основи нотаріальної діяльності в Україні запозичили, у більшості випадків, принципи латинського нотаріату щодо створення українських нотаріальних органів.

Дійсно, однією з умов вступу Українського нотаріату до Міжнародного Союзу Латинського нотаріату (МСЛН) була відповідність національної, тобто української, системи нотаріату фундаментальним принципам латинського нотаріату.

Варто зазначити, що вищевказані принципи зазнали також свого розвитку та удосконалення.

Наприклад, у 1986 році, в місті Гаазі, Бюро Комісії з міжнародної нотаріальної співпраці прийняло 19 принципів латинського нотаріату, які були розподілені на три основні частини: нотаріус і нотаріальна функція, нотаріальні документи, а також організація нотаріальної професії [1, с. 36].

Майже через 20 років, у листопаді 2005 року в Римі, Асамблеєю нотаріатів – членів Міжнародного союзу нотаріату, було затверджено Фундаментальні принципи системи латинського нотаріату [2], які склалися уже з чотирьох частини.

З точки зору теми дослідження, слід виділити третю групу вищевказаних принципів латинського нотаріату під назвою «Організація нотаріальної діяльності».

У цю групу входять принципи, які регулюють процес організації нотаріальної діяльності в країнах– членах Міжнародного союзу нотаріату.

Значущість першого принципу полягає в тому, що питання організації нотаріальної діяльності кожною державою (членом МСН)

повинно бути визначено самостійно – шляхом встановлення правового статусу нотаріальних органів у своєму національному законодавстві.

Передбачено, що у національному законодавстві (кожної держави) повинно бути встановлено три основні засади організації нотаріальної діяльності, а саме:

По-перше, це компетенція нотаріусів кожної окремої держави.

На нашу думку, більш доцільно було б зазначити «повноваження» нотаріусів.

Зокрема, це стосується українських нотаріусів, які не лише вчиняють нотаріальні дії, але й відповідно до частини першої статті 1 Закону України «Про нотаріат» здійснюють інші дії, відмінні від нотаріальних дій, з метою надання їм юридичної вірогідності.

Наступною вимогою латинського нотаріату є встановлення кількості нотаріусів в кожній державі.

На думку Л. Шевчук, на сьогодні є неврахований принцип щодо встановлення державою такої кількості нотаріусів, які можна вважати «достатніми для того, щоби нотаріуси належно виконували свої обов'язки [3, с. 127].

Вважаємо за доцільне зазначити, що в Україні вже був період, коли було передбачено квотування нотаріусів. Як свідчить практика, лише в обласних центрах та місті Києві було заповнено всі квоти, а в решті нотаріальних округах – не завжди вони заповнювалися навіть до половини.

Оскільки складання кваліфікаційного нотаріального іспиту в останні роки значно ускладнилося, а також відбулося суттєве «розширення повноважень» нотаріусів, зокрема надання їм функцій державних реєстраторів, тому вважаємо за недоцільне вводити квотування нотаріальної діяльності в Україні.

Вимогу щодо визначення місце знаходження нотаріального офісу, тобто робочого місця нотаріуса, український законодавець виконав, шляхом доповнення у 2008 році Закону України «Про нотаріат» статтею 13-1 під назвою «Нотаріальний округ». Відповідно з якою, нотаріальний округ – територіальна одиниця, в межах якої нотаріус здійснює нотаріальну діяльність і в межах якого знаходиться державна нотаріальна контора, в якій працює державний нотаріус, або робоче місце (контора) приватного нотаріуса.

Особливе місце серед основних засад латинського нотаріату належить принципу обов'язкового членства у колегіальному органі нотаріусів, яке являється представником нотаріату кожної держави, та повинно складатися лише з самих нотаріусів.

Цей принцип також було повністю запозичено та прийнято українським законодавцем.

Так, відповідно до статті 16 Закону України «Про нотаріат», професійне самоврядування українських нотаріусів здійснюється через Нотаріальну палату України та її органи.

У частині першій вказаної статті зазначено цілі Нотаріальної палати України, а саме:

- об'єднання на професійній основі зусиль нотаріусів для виконання покладених на них Законом України «Про нотаріат» обов'язків та забезпечення їхніх прав,

- представництво професійних інтересів нотаріусів у державних органах, органах місцевого самоврядування, у відносинах з іншими юридичними особами,

- захист професійних інтересів та соціальних прав нотаріусів,

- сприяння підвищенню професійного рівня нотаріусів та надання їм методичної допомоги,

- захист інтересів фізичних і юридичних осіб при заподіянні їм шкоди внаслідок незаконних дій або недбалості нотаріуса.

Ми вважаємо, що мета Нотаріальної палати України цілком відповідає основним засадам латинської моделі нотаріату.

Однак, варто було би більше уваги приділити наданню методичної допомоги як приватним, так і державним нотаріусам.

Третій принцип з розділу «Організація нотаріальної діяльності» визначає, що лише на законодавчому рівні (кожною із державою – членом МСН) повинні бути встановлені як умови доступу до професії нотаріусів, так і здійснення публічної функції нотаріуса.

Також в документі передбачено не лише складання нотаріальних іспитів, але й встановлення обов'язкової вимоги до претендента щодо наявності: певних знань у галузі права, а також юридичної кваліфікації.

Вказаний принцип організації нотаріальної діяльності латинського нотаріату повністю врахований законодавцем у статті 3 Закону України «Про нотаріат», де встановлено вимоги до особи, яка має намір стати нотаріусом.

Відповідно до статті 10 законодавчого акту, для визначення рівня професійної підготовленості осіб, які мають намір займатися нотаріальною діяльністю, та вирішення питання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю при Міністерстві юстиції України було утворено Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату.

Таким чином, в українському законодавстві враховано фундаментальні принципи системи латинського нотаріату щодо організації нотаріальної діяльності.

Література:

1. Черниш Володимир. Питання становлення та функціонування органів нотаріату в Україні на принципах класичного нотаріату латинського типу. *Юридична Україна*. 2014. № 12. С. 35–40.
2. Фундаментальні принципи системи латинського нотаріату: URL: <http://npu.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/>
3. Шевчук Л. Український нотаріат: історичний досвід, сучасний стан та перспективи. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріал XXIII звітної науково-практичної конференції*. Львів, 2017. Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2017. С. 124–128.

СПОСОБИ ЗАХИСТУ СПАДКОВИХ ПРАВ

Заїка Ю. О.

*доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу проблем приватного права
Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України
м. Київ, Україна*

У сучасному спадковому праві існує низка проблем, що потребують вирішення, зокрема: визначення кола спадкоємців за законом і за заповітом; встановлення складу спадкового майна; поділ спадкового майна; визнання права власності на частку майна, яке заповідач заповів як своє; встановлення юридичних фактів (перебування із спадкодавцем у родинних відносинах, на його утриманні, проживання однією сім'єю); визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину; продовженням строку на прийняття спадщини; визнання недійсними взаємовиключних заповітів; виконання і розірвання спадкового договору, визнання заповіту недійсним чи частково недійсним; порядок здійснення спадкових прав, їх охорона та захист та ін. [2, р. 86].

У доктрині приватного права способами захисту цивільних прав традиційно розуміють передбачені законодавством засоби, які дозволяють припинити чи усунути правопорушення, відновити порушені права або одержати компенсацію втрат, зумовлених порушенням прав. У більшості випадків захист прав і інтересів спадкоємців у спадкових правовідносинах пов'язаний із загальним правом на захист, проте в